

druhé straně jsou tyto vyšší náklady vyváženy vyšší spokojeností pracovníků, vyšší stabilitou pracovních kolektivů a výrazně vyšším stup-

něm identifikace zájmu pracovníka se zájmy firmy.

Jiří Kleibl, Zuzana Dvořáková

Výzkum nezaměstnanosti ve střední Evropě

Problém:

V téměř každé zemi jsou tvůrci veřejné politiky chyceni do trojnásobné pasti: soutěž o efektivní výrobu snižuje počet pracovních míst; nízký ekonomický růst, vysoké úroky a globální recese zpomalují vytváření nových pracovních příležitostí a zvyšující se požadavky na podpory v nezaměstnanosti zatěžují národní rozpočty.

Nové demokratické vlády orientované na ekonomiku volného trhu musí reagovat na nezaměstnanost novými institucemi, politikami a programy. Tato problematika je však komplikována několika faktory: nevyhovujícím rozmístěním pracovních sil v průběhu strukturální změny; ztrátou tradičních východních obchodních partnerů, kteří trpí nedostatkem tvrdé měny na nákupy; zklamáním nových obchodních partnerů na Západě, kteří již prolomili obchodní bariéry; krizovým poklesem investic, pomoci a obchodu.

Projekt:

V dubnu roku 1992 organizoval *European Studies Center of the Institute for EastWest Studies* (dále ESC) na zámku Štířín konferenci věnovanou tržním ekonomikám a sociálním sítím ve střední Evropě. Zúčastnili se jí především experti z Polska, Maďarska, českých zemí a Slovenska, ale i ze západní Evropy a Spojených států. Na závěr konference účastníci doporučili vytvořit pracovní skupinu pro výzkum nezaměstnanosti.

V této pracovní skupině jsou zastoupeni ekonomové, sociologové a vládní experti z Polska, Maďarska, českých zemí a Slovenska. Záměrem bylo vytvořit takovou skupinu, která se neskládá jen z ekonomů, není zaměřena jen na jednu zemi, nebo jen na akademický výzkum. Zároveň šlo o to, aby byla málo početná, aby se tak podpořila soudržnost a porozumění uvnitř skupiny. Vedení skupiny poskytuje záruku vysoké

odbornosti a zaujetí. Vedoucí skupiny Stephen Heintz je výkonným viceprezidentem Institutu a působil jako zplnomocněnec pro rozvoj ekonomiky a sociálního systému ve státě Connecticut. Koordinátorka skupiny Marcia Greenberg je absolventkou Fletcher School of Law and Diplomacy a působila v oboru pracovního práva ve Spojených státech.

Cílem pracovní skupiny je vypracování uceleného efektivního programu, který by řešil problém nezaměstnanosti. Základem je porozumění makroekonomickým podmínkám a alternativám. Tvůrci veřejné politiky jsou však postaveni před rozhodování na dvou různých úrovních: jednak strádání a ztráta jistoty způsobené nezaměstnaností vyžadují společenský konsensus v otázce způsobu a rozsahu vládní pomoci. Jednak je nezbytné, aby vytvořený systém programů byl výkonný, efektivní a aby odpovídal současným a očekávaným potřebám nezaměstnaných.

Je samozřejmě nemožné vypracovat ideální systém. Existují však určité politické reality: i když vlády často trpí nedostatkem času i zdrojů na objednávky hlubších studií, musí se snažit zajistit nejlepší možné programy. Pracovní skupina bude studovat různé prototypy programů - národních, regionálních nebo lokálních, vládních, soukromých nebo dobrovolnických. Jde o to doporučit optimální preventivní opatření proti dlouhodobé nezaměstnanosti a programy na pomoc dlouhodobě nezaměstnaným při jejich opětném zapojení do pracovního procesu.

Postup:

ESC naplánoval setkání skupiny šestkrát v průběhu osmnácti měsíců. Během první schůzky ve Štíříně v červnu 1992 byla projednána první fáze projektu. Bylo rozhodnuto, že jednotliví experti vypracují a přednesou základní informační zprávy o svých zemích. Na druhém setkání v listopadu 1992 byly

projednány zprávy Aleny Nešporové o Československu, Pavla Ochotnického o Slovensku a Mieczysława Kabaje o Polsku. Skupina byla také informována o výzkumu Jiřího Večerníka zabývajícím se mj. nezaměstnaností v Československu.

Při plánování příští schůzky se členové rozhodli, že v zájmu toho, aby měli zajištěny informace o podmínkách v jednotlivých zemích z první ruky, budou svolávat další setkání postupně v různých zemích, zejména pak v oblastech s vyšším procentem nezaměstnanosti spíše než v prosperujících hlavních městech. Po hlubším proniknutí do problematiky, seznámení se s jejím rozsahem, vlastními možnostmi a úlohami ostatních mezinárodních organizací, bilaterálních programů a národních institucí, došla skupina k rozhodnutí zaměřit se jednak na aktivní kroky, které by působily preventivně, jednak na způsoby, jak zpětně reagovat na dlouhodobou nezaměstnanost po uplynutí přechodného období.

Poslední schůzka skupiny se uskutečnila v březnu 1993 v maďarském Sziráku. První den skupina navštívila pracovní úřady v okrese Nograd, setkala se se zástupci nezaměstnaných a těch, kteří podstoupili riziko nového podnikání. Shlédla rovněž dokumentární film o problematice nezaměstnanosti. Příští den pokračovalo setkání zprávami o Maďarsku, které přednesli Endré Sik, Gyula Nagy a Katalin Tardos. Pod vedením Jánose Kolla proběhla diskuse na téma podílu soukromého a veřejného sektoru na vzniku a zániku pracovních míst a odezly příspěvky Endré Sika o neformální ekonomice a Tamáse Rétiho o odborových aktivitách. Christine Allisonová ze Světové banky a Betty Duskinová z OECD informovaly o svých programech souvisejících s problémem nezaměstnanosti.

Další schůzka je plánována v polské Lodži a po ní se členové skupiny setkají na Slovensku. Největší pozornost bude nadále zaměřena na zkoumání různých alternativních programů z pohledu nabídky a poptávky. Nabídku budou tvořit konkrétní získané prototypy programů, oblast poptávky pak pomohou osvětlit nově chystaná veřejná slyšení a pozorování v terénu, zjišťující charak-

teristické rysy a odlišnosti problémů dlouhodobé nezaměstnanosti a očekávání veřejnosti v jednotlivých zemích.

Výsledky:

Vytvořením pracovní skupiny sledovalo ESC dva navzájem související cíle. Prvním cílem je zpráva k počátku roku 1994, která podpoří efektivní programy řešící dlouhodobou nezaměstnanost, obhájí systémy odpovídající očekávané rovnováze mezi principy volného trhu a sociálními sítěmi ve zkoumaných zemích a dále navrhne představu budoucích odpovědí na nezaměstnanost, která bere v úvahu stále kompetitivnější a rozšiřující se trh práce.

Takováto doporučení skupiny regionálních expertů by měly přispět k rozhodování na několika úrovních. Za prvé pomoci politikům ve střední Evropě určit existující možnosti a vytvořit účinné programy. Za druhé podpořit systémy, které prosazuje veřejnost. Za třetí napomoci správnému nasměrování finanční a technické pomoci, ať zdrojů místních vlád, či mezinárodních organizací. Není třeba říci definitivní slovo, nýbrž zahájit a poskytnout rámec pro rozhodování a dialog ve vládě, dále mezi vládou, organizacemi a jednotlivci, jejichž zájmy a preference hrají základní roli v občanské společnosti.

Druhým cílem je dosáhnout toho, aby členové skupiny měli užitek z účasti na probíhajících výzkumech, debatách a analýzách. Členové si vyměňují mezinárodní srovnání a interdisciplinární perspektivy a zároveň se také dovídají o modelech a ideách, které by mohly uniknout jejich pozornosti.

Pracovní skupina se ráda blíže seznámí s novými programy, které jsou schopné sloužit jako modely nebo zdroje odlišných koncepčních přístupů. Filozofie pracovní skupiny spočívá v tom, že sociálně ekonomické problémy vyžadují především spolupráci, nikoli soutěžení. Skupina proto prosí o informace o lokálních, národních, bilaterálních a multilaterálních programech. Zároveň vítá všechny příležitosti sdílet výsledky své práce s ostatními jednotlivci a skupinami zkoumajícími nezaměstnanost a problémy s ní spojené. V případě zájmu o výměnu informací kontaktujte, prosím, European Studies Center v Praze, na čísle telefonu 235 84 35.

Marcia Greenberg